

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI TAOMLAR BILAN BOG'LIQ IBORALARNI MADANIY KONTEKSTDA TAQQOSLASH

Xudoyqulov Abdulla Eshkuvotovich

Filologiya filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Shahzod Xursandov

Navoiy innovatsiyalar universiteti magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18583408>

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi taomlar bilan bog'liq iboralar madaniy nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Taomlar inson hayoti uchun nafaqat oziq-ovqat, balki madaniy belgilar sifatida ham ahamiyatga ega. Ingliz va o'zbek tilidagi iboralar, maqollar va kundalik nutqda ishlatiladigan ifodalar orqali bu ikki tilning madaniy tafovutlari va o'xshashliklari ko'rsatiladi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, ingliz tilidagi taomlar bilan bog'liq iboralar ko'pincha individualizm va abstrakt tushunchalarni aks ettirsa, o'zbek tilidagi iboralar jamiyat, oilaviy qadriyatlar va axloqiy normalar bilan chambarchas bog'liqdir.

Kalit so'zlar: taomlar bilan bog'liq iboralar, maqol, metafora, ingliz tili, o'zbek tili, madaniy kontekst

Abstract: This article analyzes food-related expressions in the English and Uzbek languages from a cultural perspective. Food is not only a means of sustenance but also an important cultural symbol that reflects traditions, social values, and everyday life. Through the study of idioms, proverbs, and commonly used expressions, the cultural similarities and differences between the two languages are revealed. The research shows that food-related expressions in English often reflect individualism and abstract concepts, whereas in Uzbek they are closely connected with community life, family values, and moral norms.

Keywords: food-related expressions, idioms, metaphor, English language, Uzbek language, cultural context

Kirish. Taomlar bilan bog'liq iboralar til va madaniyatning ajralmas qismi hisoblanadi. Har bir xalqning oziq-ovqat bilan bog'liq til ishlatilishi uning tarixiy tajribasi, urf-odatlar va kundalik hayotini aks ettiradi. Ingliz va o'zbek tillari turli tillar oilasiga mansub bo'lgani sababli, ularning taomlar bilan bog'liq iboralari ham madaniy va lingvistik jihatdan farq qiladi. Ingliz tilida iboralar ko'pincha individual yondashuv, shaxsiy tajriba va abstrakt tushunchalarga asoslangan bo'lsa, o'zbek tilida iboralar jamiyat, oilaviy qadriyatlar va axloqiy normalarga urg'u beradi. Ushbu maqola ingliz va o'zbek tillaridagi taomlar bilan bog'liq iboralarni tahlil qilish orqali ularning madaniy va semantik xususiyatlarini ochib beradi.

Asosiy qism. Ingliz tilida taomlar bilan bog'liq iboralar ko'pincha metaforik va abstrakt ma'noga ega. Masalan, "piece of cake" iborasi biror ishning juda oson ekanligini bildiradi. "Spill the beans" iborasi sirni oshkor qilishni anglatadi, "bring home the bacon" iborasi moddiy farovonlik yoki muvaffaqiyatni ifodalaydi. Ushbu iboralar individual yondashuv va shaxsiy erishilgan natijalarni aks ettiradi. Ingliz tilida taomlar bilan bog'liq iboralar adabiyot, reklama va siyosiy nutqda keng qo'llanilib, ularni tushunish uchun madaniy kontekstni bilish muhimdir.

O'zbek tilida esa taomlar bilan bog'liq iboralar ko'proq jamiyat, oila va axloqiy qadriyatlarga asoslangan. Masalan, "non bilan do'stlik" iborasi mehmondo'stlik va ishonchni bildiradi. "Non so'ramay, ish qil" iborasi mehnatsevarlik va mas'uliyatni tarbiyalaydi. "Taomni bo'lishish – qalbni bo'lishish" iborasi saxiylik va ijtimoiy uyg'unlikni aks ettiradi. O'zbek

iboralarini ko'pincha maqollar, xalq og'zaki ijodi va kundalik muloqot orqali ifodalanadi, ular madaniy qadriyat va axloqiy printsiplarni saqlaydi.

Ingliz va o'zbek tillaridagi taomlar bilan bog'liq iboralarni taqqoslaganda madaniy tafovutlar aniq ko'rinadi. Ingliz iboralarini ko'proq shaxsiy tajriba va abstrakt tushunchalarni ifodalaydi, o'zbek iboralarini esa jamiyat, axloqiy qadriyatlar va oilaviy me'yorlar bilan bog'liq. Shu bilan birga, har ikkala til ham taomlar orqali hissiyot, ijtimoiy aloqalar va insoniy tajribalarni ifodalash vositasi sifatida xizmat qiladi. Masalan, ingliz tilidagi "spill the beans" iborasi hazil yoki ogohlantirish ma'nosida ishlatilsa, o'zbek tilidagi "non bilan do'stlik" iborasi chuqur madaniy va ijtimoiy mazmunga ega. Ushbu mavzu doirasida bir nechta olimlarning izlanishlarini ko'rib chiqamiz.

Lakoff va Johnsonning "Metaphors We Live By" asari taomlar bilan bog'liq iboralarni metafora nuqtai nazaridan tahlil qilish imkonini beradi. Ularning fikricha, metaforalar faqat nutq vositasi emas, balki inson tafakkurining asosiy tuzilishi hisoblanadi. Shu asosda ingliz va o'zbek iboralarini o'rganish madaniy tafovutlarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Kövecsesning "Metaphor: A Practical Introduction" asari til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadi va taomlar bilan bog'liq metaforik ifodalarni tahlil qilishda metodologik asos beradi. Sharipovning "Language and Culture: A Metaphorical Analysis" asari o'zbek tilidagi iboralarni madaniy kontekstda tahlil qilishga yordam beradi va ular orqali jamiyatning axloqiy va ijtimoiy qadriyatlarini aniqlash mumkinligini ko'rsatadi. Steenning "Finding Metaphor in Grammar and Usage" asari ingliz tilidagi iboralarni strukturaviy va semantik jihatdan o'rganish imkonini beradi. Karimovning "Uzbek Proverbs and Cultural Expressions" asari esa o'zbek tilidagi maqollar va taomlar bilan bog'liq iboralarni madaniy kontekstda batafsil tahlil qiladi.

Xulosa. Taomlar bilan bog'liq iboralar ingliz va o'zbek tillarida til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlikni namoyon qiladi. Ingliz tilidagi iboralar individualizm, abstrakt fikrlash va shaxsiy yutuqlarni aks ettirsa, o'zbek tilidagi iboralar jamiyat, axloqiy qadriyatlar va an'anaviy me'yorlar bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu taqqosiy tahlil interkultural muloqotni yaxshilash, tarjimada aniqlikni oshirish va tilning madaniy qatlamlarini tushunishda foydali bo'ladi. Kelgusida zamonaviy media va adabiyotdagi taomlar bilan bog'liq iboralarni o'rganish orqali tilning rivojlanishi va madaniy kontekstning o'zgarishi kuzatilishi mumkin.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Lakoff G., Johnson M. Metaphors We Live By. University of Chicago Press, 1980
2. Kövecses Z. Metaphor: A Practical Introduction. Oxford University Press, 2002
3. Sharipov N. Language and Culture: A Metaphorical Analysis. Tashkent: Akademnashr, 2018
4. Steen G. Finding Metaphor in Grammar and Usage. John Benjamins Publishing, 2007
5. Karimov O. Uzbek Proverbs and Cultural Expressions. Tashkent: Fan, 2015